РЕГИОНАЛЕН ИСТОРИЧЕСКИ МУЗЕЙ – ПЛОВДИВ

Г О Д И Ш Н И К

Научен форум
„ПЛОВДИВСКИ ПРИНОСИ 2009“
„РОД, СЕМЕЙСТВО, ОТЕЧЕСТВО“

Публикации

Официален отчет

Пловдив, 2009

РОДЪТ ПЕЕВИ

Свобода Запрянова
Регионален исторически музей – Пловдив

Фамилията Пееви е една от най-известните родолюбиви възрожденски фамилии в Пловдив. Неин основоположник е Пею Георгиев Ганев (Кюркчията) (1780-1867 г.), от с. Герен (дн. с. Белозем), Пловдивско, от рода на Ганьовци – Аръшите. Към края на 18 в. той се установява в Пловдив и започва да учи кожухарския занаят при свои близки съселяни – майстори в кожухарския (кюркчийския) еснаф. Той е един от най-големите и влиятелни еснафи в града, с около 40-50 кюркчийски дюкяна, от които само 10-15 са гръцки. За разлика от другите пловдивски еснафи, в него преобладава българският елемент. В книгата на К. Моравенов намираме сведения за засилено присъствие на майстори-кожухари от с. Герена в Кюркчийския еснаф – Къню Кожухар, Гиче Драгиев, Хаджи Ганчо и Никола Милев. Пею Георгиев влиза в съдружие с Хаджи Ганчо, който според Моравенов „...преди 60 г. дошъл в града, успя със занаята си да стане пръв кожухар в Пловдив. Той пристоява на направата на черквата „Св. Неделя“ и остави доволно имот и притежания. Повечето от тях завещал на съдружника и съотечественика си Пея, понеже бил бездеткин“[1]. За кратко време Пею Кюркчи придобива майсторско звание и се издига до устабашия (първомайстор) на кожухарския еснаф. Радетел за българщината, Пею Кюркчи е верен помощник на Малки Чорбаджи Вълко Чалъков при изграждането на църквата „Св. Неделя“ през 1832 г. По този повод Моравенов пише: „И с голяма лесността се направи, че, от една страна настояваше Малкий чорбаджи Вълко, от друга имаше и здрави и искрени помощници – х. Иван Коюмджиоглу, х. Кънчо и Пея Кюркчиите“[2]. След няколко години в 1836 г. заедно с Големи Вълко Чалъков ръководят строежа на църквата „Св. Петка“ и училището към нея. Със синодална грамота от 9.09.1836 г. патриарх Григорий изтъква изключителните заслуги на Вълко Чалъков и неговия пръв помощник Пею Кюркчи за изграждането на храма, училището и болницата[3] към него. Пею Кюрчията е определен за епитроп на новопостроения храм и с усърдие работи за неговото уреждане. По време на неговото епитропство черковният двор е обграден със здрава стена, построени са 4 църковни къщи, които носят доход, построяват се одаи за поповете и клисаря. Според Моравенов: ...след оставката на чича Пея намери се и капиталец при всичките разноски, че работеше човекът с усърдие и с начала, като е мислил да умножи приходите църковни за да послужат за поддържание на училището и на болницата...“[4] През 1846 г. той е сред дарителите за възстановяване на изгорялото при пожар Централно елинско училище в града. Дядо Пею Кюркчи не забравя родното си село – Герен и в 1858 г. издейства ферман за построяване на църква там. За целта подарява място за църквата и училище при нея и организира дарителска акция за събиране на средства сред съселяните си за построяването им. При разгорялата се църковно-национална борба Пею Кюркчи е сред най-видните дейци на българската партия в Пловдив. При един от опитите на владиката Хрисант с хитрост да оклевети водачите на българите – Г. Стоянович, Салчо Чомаков и Искро Кесяков пред турските власти, Пею Кюркчи разкрива измамата и решително се изправя срещу владиката с думите: „Аз ся не подписвам на такава клевета срещу съотечествениците си, които познавам за невинни“[5]. След протеста и от-

[1] Моравенов К., Памятник на пловдивското християнско население по произносно предание, П-в, 1984, с.120.
[2] Пак там, с. 155.
[3] Моравенов К., Памятник на плавдевското християнско население..., П-в, 1930, с. 126
[4] Моравенов К., цит. съч. с. 159.
[5] Пак там, с. 222 – 223.

каза на останалите българи да подпишат клеветническия донос, владиката Хрисант е принуден да го унищожи. Той участва дейно при защитата на владиката Паисий, а след Великденската акция през 1861 г. и свикването на Епархийския събор на казите и главните църкви в Пловдив на 28 април с.г. е избран в седемчленната комисия, която поема черковното управление. През февруари 1863 г. при преустройството на пловдивското общинско управление са избрани трима управителни членове – Архимандрит Дамаскин, Николай Чалики и Пею Георгиев Кюркчията. Новото настоятелство продължава яростната си борба за извоюване на национална църковна независимост. Пею Кюркчи е сред пловдивските деятели, които непрекъснато настояват пред пловдивския представител в Цариград – д-р Чомаков, да бъде непримирим при решаването на този въпрос. До самата си смърт в 1867 г., Пею Георгиев Кюркчи активно участва в решаването на общинските църковни и училищни дела. Неговото завещание от 1860 г. е поредният пример за родолюбие и благодетелност. На първо място той завещава на българското училище един дюкян в Кършияка, суми на гръцкото училище, на болницата, на черквите „Св. Петка“ и „Св. Неделя“ и на всички останали шест църкви, на кожухарския еснаф и едва след това следват племенниците му, жена му и децата му[6]. Той остава в паметта на пловдивчани като честен, скромен и благодетелен човек, топло наричан от тях „дядо Пею“.

Пею Кюркчи създава семейство с Мария (Мариола) – дъщеря на кожухар от пловдивския еснаф. Имат 5 синове – Иван, Георги, Янко, Харилай и Костаки и 2 дъщери – Фроса и Елена. Иван и Георги починат в 1848 г. по време на холерната епидемия в Пловдив. Синът на Иван – Панайот Пеев е един от първите генерали в Българската армия. Негов син е Янко Пеев – български дипломат, пълномощен министър в Тирана, Кайро и Токио през 30-40-те години на 20 в.

Делото на Пею Кюркчията продължава най-малкият му син – Костаки Пеев (1843-1920). Учи в епархийското класно училище „Св. св. Кирил и Методий“ – Пловдив при Йоаким Груев. Занимава се с търговия и предприемачество. Още от млади години се включва активно в обществения живот на града и достойно замества баща си като член на Черковното и училищни настоятелства. През 1872 г. е един от основателите на първото българско кредитно дружество „Пчела“ и е несменяем касиер (съкровищник) на дружеството до края на неговото съществуване. През 1874 г. е избран в новосъздаденото Настоятелство за училищен имот, което има за цел да ръководи просветното дело в града и да „пази и множи училищния имот“. В откритата веднага подписка за дарения, наред с крупните дарители Бр. Гешови, Ст. Д. Каблешков и Т. Кесяков, 700 гроша даряват и Братя Пееви (Костаки и Харилай)[7]. Двамата братя са сред основателите на пловдивското възрожденско читалище през 1869 г. Харилай Пеев е избран в читалищното настоятелство на първото общо събрание. Читалището е подпомагано в своята дейност със средства и от кредитното дружество „Пчела“ – 5200 гроша[8]. Костаки Пеев е съкровищник и на дружеството „Наука и напредък“, създадено с цел постоянното събиране на помощи за учебното дело. Член е на революционния комитет при подготовката на Априлското въстание 1876 г. При потушаване на въстанието е арестуван и осъден на смърт чрез обесване. По-късно е амнистиран и освободен, благодарение на застъпничеството на чуждите консули и на д-р Михаил Владо. От запазените в архива на Пловдивското поборническо дружество документи от 1907 г. става ясно, че Костаки Пеев е действителен член на това дружество и заради своята революционна дейност е признат за поборник, но отказва да получава полагащата му се за това пенсия[9]. Веднага

[6] Регионален исторически музей, П-в, инв. № II 7113.
[7] Генчев Н., Възрожденският Пловдив, П-в,1981, с. 351.
[8] Регионален исторически музей, П-в, инв. № II 2167.
[9] Пак там, инв. № II 4408, II 4222.

след Освобождението, ползвайки се с голям авторитет сред съгражданите си, е предложен за временен кмет на града и изпълнява тази длъжност от м. февруари 1878 г. до есента на същата година. При проведените избори за първи Общински съвет в Пловдив на 4 февруари 1879 г., при двете гласувания Костаки Пеев получава най-много гласове[10] и запазва кметското място до 17 ноември 1880 г. Отдава се на работата с голямо усърдие и идеализъм като ликвидира търговската си дейност. При неговото кметуване се изграждат и утвърждават основните общински служби – ковчежничество, технически отдел, градска полиция, санитарна служба и др. Той организира общинските финанси с приемането на първия бюджет на общината. Изработва се и първият кадастрален план на Пловдив, уточняват се общинските имоти и др. т. е. поставя се началото на общинското управление на града. За дейността си е награден от император Александър II с орден „Св. Станислав“ III степен на 1 януари 1879 г.[11] Членува в Народната (съединистка) партия и е известен със своето „русофилство“, което вероятно предава по наследство на своите синове. За втори път е избран за кмет от 8 май 1884 г. до 13 ноември 1887 г. Избран е за член на комитета по изграждане на храм-паметника в с. Шипка (1884 г.). Член е на Временното правителство на Южна България след обявяване на Съединението на 6 септември 1885 г. За него Ст. Шишков пише: „Като търговец Костаки Пеев се е ползувал с голяма почит за своята честност, точност и благ характер.“ През 1884 г. заедно с М. Греков и П. Наботков създават първата фабрика за сапун в града – „Родопска пчела“. Костаки Пеев е съучредител и подпредседател на пловдивската Търговско-индустриална камара (1895-1898), а по-късно и неин почетен председател. Избиран е за депутат в Областното събрание на Източна Румелия и два пъти – в Народното събрание на Княжество България. И този толкова заслужил за града и страната си човек, в края на своя живот за да издържа многолюдното си семейство, работи като пазач във фабрика „Изида“[12].

Костаки Пеев се жени за Екатерина от известния пловдивски род Клианти. Двамата създават голямо семейство с 13 деца. По спомените на внучката им Екатерина Пеева-Стоянова, съхранявани в НБИВ – Пловдив, семейството живее задружно в къщата на дядото на ул. Иван Вазов в Пловдив. Тя споменава 7 живи от децата на Костаки – Георги, Александър, Васил, Мария, Елена, Наталия и Харитина.

От тях най-значима диря в обществения, политически и културен живот на България и Пловдив оставят синовете му Александър и Васил. Александър (1886-1943) учи във Военното училище в София, след което завършва право с докторат в Брюксел през 1914 г. Участва в Балканската война и е награден с орден за храброст. По време на Първата световна война е командир на рота в 43-ти пехотен пловдивски полк. Депутат в XVIII Обикновено народно събрание (1919-1920). През 1922 г. се установява като адвокат в Пловдив, секретар на адвокатския съвет 1922-1931 г., журналист и издател на в. „Правда“ (1923-1925). Деен член на БРСДП (тесни социалисти) и на БКП. Под неговото перо излизат редица остри политически статии по различни международни проблеми, за дружба и сътрудничество между балканските народи, за разбирателство със Съветска Русия. Като човек с енциклопедични интереси, освен с активна политическа, журналистическа и адвокатска дейност, той се занимава с исторически и археологически изследвания, с просветна и кооперативна дейност. Той е един от основателите на Пловдивското археологическо дружество през ноември 1923 г. Избран е за секретар на дружеството и остава такъв до заминаването му в София през 1931 г. Прави проучвания върху античната, средновековна и възрожденска история на Пловдив и региона, които публикува в научни издания и популяризира по страниците

[10] В. Марица, бр. 55 от 6 февруари 1879 г., с. 2.
[11] НБИВ – Пловдив, ф. 75, а.е. 1, л. 4 ; ф.57, а.е. 7, л. 1 – 83.
[12] Пак там, ф. 54, а.е. 42, л. 8 – 10.

на пловдивските вестници. През 1927 г. издава книгата си „Бегъл поглед върху миналото на Пловдив“. По негова инициатива общината издава през 1930 г. за първи път, макар и със съкращения, ръкописната история на К. Моравенов „Памятник за пловдивското християнско население в града“. Изданието излиза като притурка на Пловдивски общински вестник, със ценни пояснителни бележки от д-р Ал. Пеев и снимков материал, събиран от него. В предисловната бележка от редактора на вестника Н. Гашаров се изказва публична благодарност на д-р Ал. Пеев за доброволно изявената готовност да сътрудничи. Благодарение на д-р Ал. Пеев вижда бял свят през 1931 г. и кондиката на пловдивския абаджийски еснаф. Намерена от него през 1929 г., както пише в предговора към книгата Борис Дякович, „захвърлена в дъното на един стар сандък на тавана на един от сегашните абаджии“. Точният препис на гръцкия текст от оригинала е дело на д-р Миртилос Апостолидис, а преводът на български език е на Ал. Пеев. Установява се в София през 1931 г. като служител в отдел „Финансови проучвания“ на Българска земеделска кооперативна банка, а по-късно е юрисконсулт на Националната кооперативна банка. Верен на своите славянофилски убеждения, след започването на Втората световна война, той се включва в антифашистката съпротива като сътрудник на съветското военно разузнаване. Арестуван на 17 април 1943 г., осъден на смърт и екзекутиран на 22 ноември 1943 г. Женен е за Елисавета, от която има един син – Димитър, доктор по правните науки, публицист, главен редактор на в. „Орбита“.

Последното дете на Костаки Пеев – Васил (1897-1963) също завършва право в Брюксел и защитава докторат. През 1914 г. се завръща в Пловдив и работи известно време в една кантора заедно с брат си Александър и Никола Гълъбов – съпруг на сестра им Харитинаа. Д-р В. Пеев развива разностранна обществена и културна дейност. Дълги години е училищен настоятел, окръжен съветник, заместник председател на Окръжната постоянна комисия, в ръководството на патронажа за трудово възпитание на малолетни престъпници. Активно участва в работата на Пловдивското археологическо дружество и съдейства за развитието на музейното дело в града. Заедно с брат си Александър откриват неизвестният дотогава надпис при с. Ситово в местността „Щуда града“, обръщат вниманието върху надписа на чешмата при манастира „Св. св. Кирик и Йолита“ край с. Долно Воден, направен от български монаси през 1696 г. С голяма жар събира материали и замисля написването на история на гр. Пловдив и през 1941 г. издава част I – „Пловдив в миналото“, като издание на Пловдивското археологическо дружество. В предговора към книгата авторът определя този труд като „пръв опит от освобождението насам за написване на едно популярно изложение върху историята на нашия град“. Огромни са заслугите му за развитието на българския туризъм. Като дългогодишен председател на пловдивското туристическо дружество „Калоянов връх“ организира и подпомага построяването на редица хижи (Здравец, Еркюприя, Персенк, Бряновщица, Руен и др.). През 1959 г. издава подробен „Пътеводител на Родопите“. Женен е за дъщерята на известния пловдивски книжар Никола Краварев – Стоянка, от която има 4 дъщери – Екатерина, Неда, Ягода и Пея.

Двамата братя – Александър и Васил поддържат тесни приятелски връзки с директора на Археологически музей в Пловдив – Димитър Цончев, с директора на библиотеката – Борис Дякович, със синовете на Хр. Г. Данов – Груйо и Милуш, със семейството на Недко Каблешков, с Иван Андонов – съсед по вила в м. „Бяла църква“, с архитект Христо Пеев и др.

В заключение, дори от това кратко представяне на фамилията личи големият ѝ принос в борбата за църковна независимост, национална просвета и освободителното движение. Потомците на дядо Пею Кюркчията имат определено място в развитието на обществения и културен живот на отечеството.